

Voittaneiden suurvaltojen ulkoministerineuvosto 1945-1946

Potsdamin konferenssissa kesällä 1945 voittajavallat päättivät, että etusijalle asetetaan Saksan liittolaismaiden (Italian, Bulgarian, Romanian, Suomen ja Unkarin) rauhansopimusten aikaansaaminen, kun taas Saksan ja Itävallan rauhansopimukset tehtäisiin vasta seuraavassa vaiheessa. Valmisteluja varten perustettiin viiden suurvallan - Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton, Ison-Britannian, Ranskan ja Kiinan – ulkoministerien neuvosto (Council of Foreign Ministers), jonka oli määrä toimia Lontoossa ja pitää ensimmäinen kokous jo syyskuussa. Sopimustekstien tarkempi luonnostelu annettiin ulkoministerien sijaisten tehtäväksi.

Ensimmäisessä ulkoministerikokouksessa syyskuussa 1945 Lontoossa kävi ilmi, etteivät suurvallat nopeasti kyenneet sopimaan yhteisistä linjoista, joten kokoussarjasta oli tulossa pitkä. Kiina oli mukana lähinnä vain muodon vuoksi, sillä maata repi sisällissota eikä Neuvostoliitto halunnut antaa sille oikeutta ottaa osaa Euroopan asioiden käsittelyyn.

Neuvostoliitto pyrki Lontoon ulkoministerikokouksessa rajoittamaan länsimaiden vaikutusvaltaa naapurimaidensa sopimuksien teossa. Kun Italian sotilaallisen voiman rajoittamisen tarpeesta syntyi helposti yksimielisyys, Suomen kohdalla intressit jo selvästi törmäsivät, kuten ulkoministeri Molotovin puheenvuorosta avajaisistunnossa 20. syyskuuta voidaan päätellä: "Ei ole kuviteltavissa, että Suomi voisi vaarantaa rauhaa. Neuvostoliitto maana, jota suomalaisten aggressio voisi lähinnä koskea, ei vaatinut mitään sotilaallisia rajoituksia rauhansopimukseen vuonna 1940 eikä pidä sellaisia nytkään tarpeellisina... Suomelle esitettävät vaatimukset eivät olisi välttämättömyydellä oikeutettuja ja ne loukkaisivat maan kansallista kunniaa."

Lontoossa Molotovin tarkoituksena oli ennen kaikkea torjua läntisten liittoutuneiden puuttuminen Suomen ja "Balkanin satelliittien" asioihin. Länsi pysyi kuitenkin tiukasti kannallaan, jonka mukaan kyseisten maiden asevoimat on rauhansopimuksissa rajoitettava, kun taas Neuvostoliitto halusi saada länsimailta tunnustuksen Unkarin, Romanian ja Bulgarian väliaikaisille hallituksille, joissa kommunistien vaikutus oli vallitseva. Yhdysvallat ei perääntynyt kannastaan, joten Lontoossa jouduttiin toteamaan, etteivät kiistat ratkenneet.

Yhdysvallat kuitenkin totesi pian, ettei se hyötyisi syntyneestä vastakkainasettelusta vaan ilmoitti valmiutensa kompromisseihin. Moskovassa järjestettiin joulukuussa Yhdysvaltojen, Ison-Britannian ja Neuvostoliiton ulkoministerien tapaaminen, jossa vakavasti etsittiin ulospääsyä lukkiutuneesta tilanteesta. Neuvostoliitto perääntyi hiukan kannastaan aserajoitusten vastustamisessa saatuaan puolestaan lupauksen, että länsi tunnustaa sen vaikutuksen alaisten maiden hallitukset itäisessä Euroopassa. Sillä tarkoitettiin Puolan, Unkarin, Romanian ja Bulgarian hallituksia, kun sen sijaan Suomen hallitus oli jo kaikkien osapuolten mielestä Jaltan julistuksen hengen mukainen ja demokraattiseksi tunnustettu.

Ulkoministerien neuvoston jatkotyöskentelyssä kevätkaudella 1946 Liittoutuneet lähtivät siitä, että pääpiirtein samanlaisia periaatteita sovellettaisiin kaikkien Saksan entisten liittolaisten tai satelliittien (Italian, Bulgarian, Romanian, Unkarin ja Suomen) rauhansopimukseen. Perustaksi oli määrä ottaa jo sodan aikana tehdyt aselepo- tai välirauhansopimukset lisättyinä lähinnä asevoimia koskevilla rajoituksilla. Muille sopimuksille malliksi ryhdyttiin valmistelemaan ensin Italian rauhansopimusta. Se oli

monimutkainen tehtävä, koska asia kiinnosti monia maita ja Italia oli kooltaan ja merkittävyydeltään muita Saksan entisiä liittolaismaita selvästi tärkeämpi.

Suurvaltasuhteiden viileneminen ja jopa avoimet erimielisyydet haittasivat ulkoministerineuvoston työskentelyä ja viivyttivät sopimusluonnosten valmistumista. Kompromissihalua löytyi kuitenkin sen verran, että täydelliseltä välirikolta vielä vältyttiin. Yhdysvalloilla oli jo alun perin ollut erityinen kiinnostus saada aikaan laaja rauhankonferenssi, joten se pyrki estämään hankkeen kaatumisen, kun taas Neuvostoliitto olisi tullut hyvin toimeen myös pelkkien välirauhansopimusten varassa ja tehnyt niiden puitteissa tarvittaessa kahdenvälisiä rauhansopimuksia. Ulkoministerineuvoston valmistelemaat rauhansopimusten luonnokset valmistuivat kesäkuussa 1946, ja ne annettiin vasta hieman ennen varsinaisen rauhankonferenssin alkua entisille vihollismaille.

Pariisin rauhankonferenssin varsinaisten istuntojen keskeyttämisen 15. lokakuuta jälkeen voittajavaltioiden ulkoministerit viimeistelivät sopimustekstejä New Yorkissa verraten pitkän ajan 3.11.1946 – 10.1.1947. Rauhansopimukset allekirjoitettiin Pariisissa 10.2.1947 mutta tulivat voimaan useita kuukausia viivästyneiden ratifiointien jälkeen seuraavana syksynä.

Lähteet: Tuomo Polvinen, Jaltasta Pariisin rauhaan (1981), s. 117–129; Pekka Visuri, Paasikiven Suomi suurvaltojen puristuksessa 1944-1947 (Docendo 2015), s. 209-224; Yhdysvaltojen ulkoministeri Byrnesin raportti http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decade18.asp; https://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_Foreign_Ministers